

Ks. Andrzej Rutkowski¹

Nabożeństwa maryjne w życiu Kościoła partykularnego

Dzieło reformy liturgicznej II Soboru Watykańskiego z uznaniem odniosło się do nabożeństw ludu chrześcijańskiego, a ich problematyka znalazła się w obrębie samej natury liturgii oraz modlitewnego bogactwa życia Kościoła: *Uwzględniając okresy liturgiczne, należy te nabożeństwa tak uporządkować, aby były zgodne ze świętą liturgią, z niej niejako wypływały i do niej wiernych prowadziły* (KL 13)². W Polsce termin „nabożeństwo” przyjęto jako odpowiednik łacińskiego „pia exercitia”³.

Nabożeństwa maryjne stanowią najliczniejszą grupę nabożeństw ludu chrześcijańskiego, a ich celebrowanie nawiązuje do wielu realiów życia i formacji wiernych⁴. Szczegółowe zasady tychże nabożeństw po II Soborze Watykańskim od samego początku skupiły się także zarówno na ich teologii, jak i odpowiedniej praktyce⁵.

¹ Ks. Andrzej Rutkowski, diecezja pelplińska, dr teologii, adiunkt w Katedrze Teologii Liturgii KUL, andrut@kul.pl

² Kongregacja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania* (17 XII 2001), nr 73, Poznań 2003, s. 60.

³ J. Boguniowski, *Pia exercitia*, w: *Euntes docete*, S. Koperek (red.), Kraków 1993, s. 282-284; D. Brzeziński, „Liturgia” i „Nie – liturgia”: *W poszukiwaniu kryteriów klasyfikacji*, „Liturgia Sacra” 14, 1 (2008), s. 71-72; R. Pierskała, *Główne założenia teologiczno-pastoralne rzymskiego „Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii”*, w: *Pobożność ludowa w życiu liturgiczno-religijnym i w kulturze*, tenże, T. Smolińska (red.), Opole 2004, s. 50-51; B. Nadolski, *Teologiczne zasady odnowy pobożności ludowej*, w: *Liturgia i pobożność ludowa*, W. Nowak (red.), Olsztyn 2003, s. 40-41.

⁴ W. Beinert, *Perspektywy teologiczne pobożności maryjnej*, w: *Cześć Maryi dzisiaj. Propozycje pastoralne*, tenże (red.), Warszawa 1992, s. 52-53; J. Kudasiewicz, *Matka Odkupiciela*, Kielce 1996, s. 284-285; S. C. Napiórkowski, *Pośredniczka w Chrystusie*, w: *Matka Odkupiciela. Tekst i komentarze*, tenże (red.), Lublin 1993, s. 199-198; P. Petryk, *Nabożeństwa maryjne w pobożności ludowej*, „Roczniki Teologiczne” 52, 8 (2005), s. 141-142; W. Nowak, *Matka Pana w pobożności ludowej*, w: *Liturgia i pobożność ...*, dz. cyt., s. 114-115.

⁵ *Adhortacja apostolska „Signum magnum” Ojca Świętego Pawła VI o czci i naśladowaniu NMP Matki Kościoła* (13 V 1967), w: *Matka Odkupiciela Matką Kościoła. Dokumenty*, A. Wieczorek (red.), Warszawa 1990, s. 231; Kongregacja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej ...*, dz. cyt., s. 20-21 (nr 12).

1. Znaczenie nabożeństw maryjnych

Znaczenie nabożeństw maryjnych wymaga ich odpowiedniego pojmowania, przygotowania, przeżywania i owocowania w życiu czcicieli Najświętszej Maryi Panny⁶. Przede wszystkim w życiu Kościołów partykularnych uwydatnia się świadomość, że również nabożeństwom maryjnym nie brakuje wzajemnego dopełniania się w postaci nabożeństw Kościoła powszechnego, Kościoła w Polsce oraz diecezjalnego. Równocześnie jedne z tych nabożeństw mają charakter tradycyjny, a inne należy uznać jako nowe. Do wprowadzania tych ostatnich wymaga się zgody odpowiedniej władzy kościelnej. Szereg nabożeństw maryjnych dotyczy wreszcie poszczególnych grup w całym systemie duszpasterstwa stanowego jak np. duchowieństwa, kobiet, ministrantów, głuchoniemych itp.⁷. Odrębny rodzaj stanowią nabożeństwa sanktuaryjne w związku ze słynącymi łaskami obrazami lub figurami Najświętszej Maryi Panny (por. KPK 1186). Odnoszą się one zarówno do wizerunków starożytnych, jak i współczesnych. O tematyce praktyk maryjnych w sanktuariach świadczą własne tytuły poszczególnych figur i obrazów jako Matka Boża Piękna, Brzemiennea, Szkaplerzna, Różańcowa czy Łaskawa. Z myślą o rozwoju tych nabożeństw postuluje się w Kościołach partykularnych, aby prowadzić dokumentacje i kronikę sanktuarium, jego historii oraz starannie przechowywać wota. Wyrazem troski o pogłębienie wiedzy mariologicznej są diecezjalne spotkania duszpasterzy sanktuarijnych. Bogactwo nabożeństw ludu chrześcijańskiego do Najświętszej Maryi Panny w niektórych kościołach oznacza ponadto uwzględnianie ich maryjnego wezwania (tytułu). Pozostałe formy kultu maryjnego w związku z nabożeństwami w kościołach i kaplicach to pielgrzymki, noszenie medalików, szkaplerzy, cześć dla obrazów, figur,

⁶ Cz. Krakowiak, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Najważniejsze treści „Wstępu”, „Anamnesis”* 9, 2 (2003), s. 74-75; J. Nowak, *Maryja w liturgii i pobożności Kościoła*, Poznań 2009, s. 81-82, 173-174; Pierskała, dz. cyt., s. 58-59.

⁷ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, odprawionego pod przewodnictwem księdza arcybiskupa Antoniego Baraniaka w dniach 4 VI, 12 IX i 12 X millenijnego Roku Pańskiego 1968* (14 X 1970), Poznań 1972, s. 49, 65, 184; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* (12 IX 1974), „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 65 (1975), s. 138; *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały pierwszego synodu diecezji katowickiej* (23 XI 1975), Katowice-Rzym 1976, s. 69, 205; *Statuty drugiego synodu gdańskiego* (20 XII 1973), Gdańsk – Oliwa 1976, s. 87; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej. Communio et communicatio*, Kraków 1992, s. 70; *Chrystus światłem Maryja wzorem. Drugi synod diecezji częstochowskiej* (23 XI 1986), Częstochowa 1987, s. 131; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej 1982-1986. Ad imaginem Ecclesiae universalis (Lumen gentium 23)* (13 III 1986), Tarnów 1990, s. 133; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie* (10 XI 1990), Lubaczów 1991, s. 80; *Drugi synod diecezji wrocławskiej* (4 IV 1994). *Statuty*, Wrocław 1994, s. 54-55.

kapliczek przydrożnych, ich przyozdabianie oraz indywidualne modlitwy do NMP itp.⁸

W odniesieniu do nabożeństw maryjnych, przed Kościołami partykularnymi zadaniem pozostaje zwłaszcza także zachowanie w tychże nabożeństwach zasady teocentryzmu i chrystocentryzmu. Oznacza ono pogłębienie w konfrontacji z Pismem św., Tradycją, prawdami wiary i nauką Kościoła. Dodatkowo uwypatnia się należyte zrozumienie przywilejów i roli Maryi we wspólnocie ludu Bożego oraz naśladowania jej cnót. Rolę tę wyrażają takie tytuły Najświętszej Maryi Panny jak Bogurodzica, Dziewica, Niepokalanie Poczęta i Wniebowzięta. Pozostałe zasady tego pogłębienia skupiają się wokół złotej reguły nabożeństw i kultu Matki Chrystusa (por. KK 67). Dotyczy ona równowagi pomiędzy takimi sferami człowieka jak wiara i rozum, umysł i serce oraz pierwiastek emocjonalno-uczuciowy i życiowo-formacyjny itp. Oznacza to, że praktyki maryjne powinny prowadzić do refleksji nad życiem, pogłębiać wiedzę religijną oraz inspirować do apostołstwa i czynów miłości. Inne znamiona pogłębienia nabożeństw maryjnych to staranne wyjaśnianie wiernym teologii kultu maryjnego, dostosowywanie jego form do współczesnej mentalności, czynny udział zgromadzonych oraz wprowadzanie zmian celebracyjnych w sposób stopniowy. Nie wyklucza się w nabożeństwach cennych pierwiastków polskiej religijności. Jako negatywne cechy przeżywania celebracji do Najświętszej Maryi Panny wymienia się powierzchowną dewocję oraz mnożenie zewnętrznych praktyk, ale zarazem nadmierny intelektualizm i krytycyzm. Przewodniczenie nabożeństwom maryjnym przez kapłanów łączy się zarazem z pogłębieniem ich osobistej formacji jako oddanie oraz zawierzenie Królowej Apostołów i Matce Kościoła (por. DFK 8; DP 18). Kapłański chrystocentryzm maryjny proponuje się na wzór św. Maksymiliana Kolbego⁹. Tym sposobem w życiu Kościołów partykularnych potwierdzenie

⁸ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 203, 210, 213-214, 215; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej ...*, dz. cyt., s. 139; *Statuty drugiego synodu gdańskiego ...*, dz. cyt., s. 86-87, 88; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 146.

⁹ *Synod diecezji wrocławskiej odbyty we Wrocławku w dniach 6 – 9 XI 1967 r. pod przewodnictwem księdza biskupa Antoniego Pawłowskiego, biskupa wrocławskiego* (Statuty i załączniki) (9 XI 1967), „Kronika Diecezji Wrocławskiej” 51 (1968), s. 111; *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 184, 200-201, 203, 210, 215-216, 218, 308, *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej ...*, dz. cyt., s. 76-77, 144; *Wiara, modlitwa i życie ...*, dz. cyt., s. 69, 73, 107; *Statuty drugiego synodu gdańskiego ...*, dz. cyt., s. 25, 87; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej 1972 -1979. Przebieg prac synodalnych. Dokumenty synodu. Dokumentacja synodu* (8 V 1979), t. 1, Kraków 1985, s. 486, 489, 490-491; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, dz. cyt. ..., s. 103, 155, 189, 199; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 129-130, 183, 191; *Drugi synod diecezji lubelskiej 1977-1985* (8 XII 1987), Lublin 1988, s. 96, 117; *Drugi polski synod plenarny. Teksty robocze* (20 IV 1991), Poznań 1991, s. 41; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 128, 143; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego* (7 VI 1991), „Miesięcznik Pasternski Płocki” 76, 10bis (1991), s. 72; *Synod archidiecezji wrocławskiej*

może znajdować autorytet Kościoła powszechnego w dowartościowaniu pobożności maryjnej, ale zarazem w wymaganiu jej odnowy, podporządkowania liturgii i odpowiedniego wprowadzania w ducha modlitwy, zwłaszcza dzieci i młodzieży. Ten autorytet Kościoła powszechnego może również prowadzić do zgłębiania takich pojęć jak macierzyńskie pośrednictwo Maryi przy zachowaniu jedyne go pośrednictwa Chrystusa (por. KK 60; KL 12-13)¹⁰. Nadto obok rewizji kształtu nabożeństw, szczególnie w Kościele Poznańskim na miarę roku 1970 polecono pomijanie celebracji, zwyczajów, pieśni i modlitw sprzecznych z zasadami mariologii. W tym samym Kościele partykularnym nawiązano także do *Dni i Tygodni maryjnych* dla ożywienia kultu maryjnego. Dla przekazu duszpasterzom materiałów do nabożeństw do Najświętszej Maryi Panny, porad i informacji, uwydatniono w Kościele Poznańskim również znaczenie diecezjalnej komisji maryjnej. Jest ona doradczym i opiniodawczym gremium biskupa diecezjalnego. Rocznie powinna odbywać ona cztery zebrania zwyczajne oraz jedno nadzwyczajne. Jako współpracownicy komisji występuje referent maryjny kurii, diecezjalny referent maryjny, diecezjalny referent sanktuariów maryjnych, dekanalni referenci spośród kustoszy sanktuariów oraz zainteresowani współpracownicy świeccy¹¹. Z myślą o nabożeństwach do Najświętszej Maryi Panny w większych kościołach, polecono w Kościele Wrocławskim w realiach roku 1993 również kaplicę maryjną¹².

2. Rodzaje nabożeństw maryjnych

Bogactwo nabożeństw maryjnych łączy się zarówno z bogactwem osobowości Najświętszej Maryi Panny i Jej udziału w dziele zbawienia, Jej rolą we wspólnocie Kościoła, także w historii oraz Jej znaczeniem w życiu poszczególnych wspólnot i wiernych¹³.

1985 – 1991 (6 XII 1993), Wrocław 1995, s. 158; *Trzeci synod diecezji kieleckiej 1984-1991* (3 VI 1992), Kielce 1992, s. 61.

¹⁰ *Adhortacja apostolska „Marialis cultus” Ojca Świętego Pawła VI o rozwoju należycie pojętego kultu maryjnego* (2 II 1974), nr 31, w: *Matka Odkupiciela Matką Kościoła ...*, dz. cyt., s. 263-264; Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater” o błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła* (25 III 1987), nr 22, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, S. Małysiak (red.), Kraków 1996, s. 281-282; Tenże, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym* (22 XI 1981), nr 61, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, S. Małysiak (red.), Kraków 1996, s. 129-130.

¹¹ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 203, 380, 382.

¹² *Synod archidiecezji wrocławskiej ...*, dz. cyt., s. 370.

¹³ H. J. Sobeczko, *Liturgia – pobożność ludowa – religijność ludowa – folklor religijny*, w: *Pobożność ludowa w życiu liturgiczno-religijnym ...*, dz. cyt., s. 10-11; Krakowiak, *Dyrektorium o pobożności ...*, dz. cyt. s. 76-77; Nowak, *Maryja w liturgii ...*, dz. cyt., s. 75-76.

2. 1. Nabożeństwo majowe

Przede wszystkim piękno miesiąca maja wpłynęło na wprowadzenie na ten czas specjalnych nabożeństw do Najświętszej Maryi Panny. Obecnie nabożeństwa te w swoim wydźwięku modlitwy do Matki Zmartwychwstałego Pana, nabierają również stopniowo harmonii łączności z okresem wielkanocnym¹⁴. W swojej najnowszej historii nabożeństwo to przyjmowało niejednokrotnie bogactwo intencji modlitewnych, jak np. o szczęśliwe zakończenie II Soboru Watykańskiego czy o pokój na świecie¹⁵. Ponadto nowa jego forma może obejmować śpiew litanii loretańskiej oraz rozważanie przed wizerunkiem NMP, a następnie wystawienie Najświętszego Sakramentu na ołtarzu, adorację, śpiew pieśni eucharystycznej i błogosławieństwo eucharystyczne¹⁶. Sporo uwagi w Kościołach partykularnych poświęca się temu nabożeństwu wraz z ogólną problematyką wszystkich praktyk ludu chrześcijańskiego. Zwłaszcza w Kościele Poznańskim w dobie roku 1970 zasugerowano, aby w homiliach podczas tych nabożeństw wyjaśniać wiernym wezwania litanii loretańskiej¹⁷.

2. 2. Nabożeństwo różańcowe (październikowe)

Sama nazwa „Różaniec” nawiązuje do porównywania tej modlitwy, jej piękna i prostoty do duchowych róż w darze Najświętszej Maryi Pannie. W październiku nabożeństwo to odbywa się w dowód zaufania, że dzięki modlitwie różańcowej Kościoła, chrześcijanie pod Lepanto w październiku 1571 roku odnieśli zwycięstwo w obronie wiary. Jednakże praktyka tegoż nabożeństwa nie ogranicza się wyłącznie do tego miesiąca¹⁸. Po II Soborze Watykańskim w związku z prawdą eschatologiczną istoty Kościoła, pojawiała się propozycja, aby jako piątą tajemnicę chwalebna różańca rozważać prawdę o powtórny przyjsciu Chrystusa Pana, a ukoronowanie NMP połączyć z Jej wniebowzięciem czy aby w niedziele zwykle rozważać misterium Kościoła we

¹⁴ P. Lippert, *Miesiące maryjne*, w: *Cześć Maryi ...*, dz. cyt., s. 327-328; J. J. Kopeć, *Calendario mariano polacco*, „La sapienza della Croce” 3 (1988), s. 301; K. Küppers, *Die Marienandacht als Beispiel volksnaher Frömmigkeit*, „Römische Quartalschrift” 81 (1986), s. 102-103; J. Sroka, *Pobożność maryjna w „Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii”*, „Anamnesis” 9, 1 (2003), s. 73.

¹⁵ *Encyklika Ojca Świętego Pawła VI „Mense maio” w sprawie modłów do Najświętszej Maryi Panny w najbliższym miesiącu maju* (29 IV 1965), „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 10 (1966), s. 51-52; Kongregacja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej ...*, dz. cyt. s. 136-137 (nr 191).

¹⁶ *Instrukcja Episkopatu Polski o kulcie tajemnicy eucharystycznej poza Mszą św.* (11 III 1987), nr 20b, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1998*, Cz. Krakowiak, L. Adamowicz (red.), Lublin 1999, s. 81-82.

¹⁷ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 207.

¹⁸ A. Klein, *Modlitwa różańcowa*, w: *Cześć Maryi dzisiaj ...*, dz. cyt., s. 289-290; S. Nowak, *Modlitwa różańcowa w adhortacji Pawła VI „Marialis cultus”*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 27 (1974), s. 272; Sobeczko, *liturgia – pobożność ...*, dz. cyt., s. 18-19.

wszystkich tajemnicach (por. KDK 40)¹⁹. Szereg pozostałych innowacji co do teże modlitwy dotyczy zarówno jej tematyki, formy itp.²⁰. Jednakże jeszcze przed 10 laty, a na pewno przed 20 laty, mało kto przypuszczał, że po 500 z górą latach trwałości tradycji różańca, nastąpi wprowadzenie nowych tajemnic światła oraz uwrażliwienie na stosowanie części różańca zależnie od okresu liturgicznego, uroczystości, święta, wspomnienia itp.²¹.

Takie znaczenie różańca i nabożeństw różańcowych w życiu Kościołów partykularnych może zmierzać przede wszystkim do doświadczenia chrystologicznego i ewangelicznego bogactwa modlitwy różańcowej. Jest ona spotkaniem z Jezusem i Jego Matką, maryjnym rozważaniem Ewangelii i jej streszczeniem. Różaniec stanowi, w przekonaniu i dążeniach Kościołów partykularnych, katechezę o Chrystusie, Najświętszej Maryi Pannie i Kościele oraz posiada jednocześnie wymiar kontemplacji, rozważania i medytacji. Pogłębieniem przeżywania modlitwy różańcowej zajmują się szczegółowe sugestie w Kościołach partykularnych. Jedną z nich jest uwaga, aby zachować równowagę pomiędzy podejściem uczuciowym i dewocyjnym oraz autentyczną formacją modlitewną²². Tym samym wzorem przekonania w Kościele powszechnym może się dokonywać w życiu Kościołów partykularnych, przyjęcie głębi tej modlitwy i nabożeństwa w rozważaniu dzieł zbawienia głoszeniu wiary, ale zarazem zachowanie właściwej miary i pojęcia „wewnętrznej wolności w stosunku do różańca”²³. W dobie roku 1970 polecono w Kościele Poznańskim i Wrocławskim także w roku 1993, aby nie stosować po różańcu zbyt wielu dodatkowych modlitw²⁴. Ubogacanie wspólnotowych nabożeństw różańcowych poprzez przeplatanie kolejnych tajemnic pieśniami, czytaniem Pisma św., wezwaniami i rozważaniami uwydatniono nadto

¹⁹ *Z Panem Bogiem, Modlitewnik – śpiewnik*, Z. Kowalski (red.), Pelplin 1986, s. 175-180.

²⁰ S. Niezgodą, *Zatwierdzone kierunki odnowy różańca św. w Polsce*, „Homo Dei” 47 (1978), s. 139; H. J. Sobeczko, *Różaniec kontemplacją oblicza Chrystusa. Historyczno-teologiczna refleksja z okazji Roku Różańca*, „Anamnesis” 9, 4 (2003), s. 98-99; Nowak, *Maryja w liturgii* ..., dz. cyt. 206-207.

²¹ Jan Paweł II, *List apostolski „Rosarium Virginis Mariae” o różańcu świętym* (16 X 2002), nr 19, 38, „L'Osservatore Romano. Wydanie polskie” 23, 12 (2002), s. 10, 16-17; Kongregacja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej* ..., dz. cyt., s. 140-141 (nr 199).

²² *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego* ..., dz. cyt., s. 207; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* ..., dz. cyt., s. 82, 139; *Wiara, modlitwa i życie* ..., dz. cyt., s. 77; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej* ..., dz. cyt., s. 340 (t. 1); *Chrystus światłem* ..., dz. cyt., s. 132; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej* (16 V 1981), Gniezno 1981, s. 49, 57; *Drugi polski synod plenarny* ..., dz. cyt., s. 40-41.

²³ *Adhortacja apostolska „Marialis cultus”* ..., dz. cyt., s. 271-272, 275-276 (nr 44-45, 47-48, 55); Jan Paweł II, *List apostolski* ..., dz. cyt., s. 7-8 (nr 13); Kongregacja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej* ..., dz. cyt., s. 142 (nr 202).

²⁴ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego* ..., dz. cyt., s. 207; *Synod archidiecezji wrocławskiej* ..., dz. cyt., s. 289.

w Kościele Katowickim zwłaszcza wraz z rokiem 1975 oraz w Gnieźnieńskim w roku 1981, Krakowskim w roku 1983, Częstochowskim w roku 1986 i Kieleckim w roku 1992²⁵.

Zarazem szczególnie na miarę roku 1979 w Kościele Krakowskim oraz w Kościele Częstochowskim w realiach roku 1986, zachęcono, aby we wspomnienie NMP Różańcowej (7 października) lub w innym dniu października zachować popularne procesje różańcowe do pięciu stacji²⁶. Oprócz tradycyjnej celebracji różańcowej w październiku jako inna okazja teje celebracji występuje w życiu szeregu Kościołów partykularnych, nabożeństwo pierwsz sobotnie, przerwy pomiędzy Mszami podczas uroczystości patronalnej w sanktuarium lub jako nabożeństwo popołudniowe tego dnia. W sanktuariach i niektórych kościołach poleca się ponadto wspólnotową modlitwę codziennie w ciągu całego roku. Powinna się ona odbywać przed Mszą św. poranną lub wieczorną, a w niedziele i dni świąteczne przed główną celebracją eucharystyczną (*sumą*). Odnośnie do formy może być to różaniec odmawiany lub śpiewany²⁷. W związku z wspólnotową celebracją różańcową w duszpasterstwie parafialnym, w ramach rekolekcji, dni skupienia i zebrań kapłańskich w licznych Kościołach partykularnych na przestrzeni lat 1985-1991 uwydatniono znaczenie tej modlitwy w życiu kapłanów oraz formacji seminarnej²⁸. Inne grupy w służbie popularyzacji tej praktyki to tradycyjne Kółka różańcowe w parafiach oraz bractwa różańcowe przy sanktuariach maryjnych²⁹. Jako nowsze zespoły występują ponadto ruchy apostołskie i oazowe³⁰.

Co do modlitwy różańcowej we wspólnocie rodzinnej, podejmuje się w Kościołach partykularnych uwrażliwianie na jej ideowe i praktyczne znaczenie jako rodzinnego pacierza wieczornego w formie przynajmniej

²⁵ *Wiara, modlitwa i życie ...*, dz. cyt., s. 73; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej ...*, dz. cyt., s. 51; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 47; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 132; *Trzeci synod diecezji kieleckiej ...*, dz. cyt., s. 162.

²⁶ *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 490 (t. 1); *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 132.

²⁷ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 208, 399-400; *Wiara, modlitwa i życie ...*, dz. cyt., s. 175-176; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej ...*, dz. cyt., s. 104, 133; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej ...*, dz. cyt., s. 49; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 132; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej* (9 XII 1989), Koszalin 1990, s. 95; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 80; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego ...*, dz. cyt., s. 120.

²⁸ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej ...*, dz. cyt., s. 155, 189, 199; *Drugi synod diecezji lubelskiej ...*, dz. cyt., s. 109; *Drugi polski synod plenarny ...*, dz. cyt., s. 156; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 127, 143; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego ...*, dz. cyt., s. 23; *Trzeci synod diecezji kieleckiej ...*, dz. cyt., s. 76.

²⁹ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 209, 217; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej ...*, dz. cyt., s. 49, 126.

³⁰ *Wiara, modlitwa i życie ...*, dz. cyt., s. 73; *Trzeci synod diecezji kieleckiej ...*, dz. cyt., s. 162.

dziesiątka różańca (por. KL 12)³¹. To uwrażliwienie na kanwie dążeń w Kościele powszechnym, może w życiu Kościołów partykularnych czynić również z modlitwy na różańcu w rodzinie spotkanie wiary oraz czas przezwycięzania kryzysów i niebezpieczeństw dla jedności małżeństw i rodzin³². Szczególnie wraz z rokiem 1970 w Kościele Poznańskim polecono także upowszechnianie różańca w środowisku dziecięco-młodzieżowym³³. Ponadto w kilku innych Kościołach partykularnych podjęto postulat, aby przygotowaniem do tej praktyki była zwyczajowa katecheza dzieci i młodzieży, np. poprzez wspólnotowe rozważanie jednej tajemnicy³⁴. Do błogosławieństwa różańców dzieciom podczas przygotowywania do Pierwszej Komunii św. nawiązano również w życiu Kościoła Płockiego w dobie roku 1991³⁵. Zarazem praktykę indywidualnej i codziennej modlitwy różańcowej z mocą uwydatniono na miarę roku 1967 w Kościele Włocławskim³⁶. Oprócz tego w Kościołach Tarnowskim (1986) i Lubaczowskim (1990) podkreślono zapewnienie pielgrzymom nabywania różańców w sanktuariach³⁷.

2. 3. Modlitwa litaniami loretańską do Najświętszej Maryi Panny

Już po II Soborze Watykańskim, litania ta jako jedna z najpopularniejszych modlitw maryjnych, była przedmiotem kilku uzupełnień w postaci nowych wezwań *Matko Kościoła* oraz *Królowo Rodzin*³⁸. Dzięki temu wciąż zyskuje swoją wyjątkową aktualność z nauczaniem Kościoła³⁹. W życiu Kościoła

³¹ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 30, 209; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej ...*, dz. cyt., s. 63; *Wiara, modlitwa i życie ...*, dz. cyt., s. 165; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 47; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej ...*, dz. cyt., s. 106, 135; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 132; *Drugi synod diecezji lubelskiej ...*, dz. cyt., s. 139; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 84; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego ...*, dz. cyt., s. 16; *Synod archidiecezji wrocławskiej ...*, dz. cyt., s. 141, 303.

³² *Adhortacja apostolska „Marialis cultus” ...*, dz. cyt., s. 275 (nr 54); Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” ...*, dz. cyt., s. 130 (nr 61); Tenże, *List apostolski ...*, dz. cyt., s. 6, 18-19 (nr 6, 41-42).

³³ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego...*, dz. cyt., s. 209.

³⁴ *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej...*, dz. cyt., s. 82; *Statuty drugiego synodu gdańskiego ...*, dz. cyt., s. 184; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 47.

³⁵ *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego ...*, dz. cyt., s. 107, 109.

³⁶ *Synod diecezji włocławskiej ...*, dz. cyt., s. 111.

³⁷ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej ...*, dz. cyt., s. 146; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 105.

³⁸ *Postanowienie Episkopatu Polski w sprawie wezwania „Mater Ecclesiae” w litanii loretańskiej* (23 X 1968), w: *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970*, t. 1, opr. T. Pieronek, Warszawa 1971, s. 263; Prymas Polski, *Zarządzenie dotyczące wezwania do NMP Matki Kościoła w litanii loretańskiej* (15 X 1980), „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 70 (1980), s. 335-336; Kongregacja Kultu Bożego, *Dekret w sprawie nowego wezwania „Królowo Rodzin” w litanii loretańskiej* (31 XII 1995), „Liturgia Sacra” 2, 1-2 (1996), s. 109-110.

³⁹ Cz. Krakowiak, *Regina Familiae - nowe wezwanie w litanii loretańskiej*. „Anamnesis” 3, 3 (1996/1997), s. 62-63; Kopeć, *Calendario mariano ...*, dz. cyt., s. 297; Nowak, *Maryja w liturgii ...*, dz. cyt., s. 330-331.

partykularnego występuje ona przede wszystkim w związku z innymi nabożeństwami maryjnymi jako ich część składowa, zwłaszcza podczas nabożeństwa majowego. Od czasu do czasu poleca się jej uroczystą formę ze śpiewem⁴⁰.

2. 4. *Anioł Pański*

Modlitwę *Anioł Pański* wśród praktyk maryjnych Paweł VI wymienił na pierwszym miejscu. To zwykle modlitwa indywidualna lub we wspólnocie. Niekiedy może jednak przyjmować postać nabożeństwa z odpowiednim rozważaniem, uroczystym śpiewem itp.⁴¹. W okresie wielkanocnym jej miejsce zajmuje antyfona *Królowo nieba*. W Polsce aktualnym problemem pozostaje nadal ujednoczenie przekładu tej ostatniej oraz ujednoczenie modlitw końcowych obydwu praktyk. Wydaje się, że należy tu przyjąć ich brzmienie obecne już w modlitwie Kościoła IV niedzieli Adwentu, podczas zakończenia Kompletu oraz według tekstów wspólnych o NMP w okresie wielkanocnym: *Wszchemogący Boże, przez zwiastowanie anielskie; Królowo nieba, wesel się, alleluja; Boże Ty przez zmartwychwstanie Twójego Syna ...*⁴².

W życiu Kościoła partykularnego, modlitwę tę spotyka się przede wszystkim jako tradycyjną modlitwę poranną, południową i wieczorną zarówno wspólnotową, jak i indywidualną (por. KL 12). Jest ona rozważaniem tajemnicy wcielenia i odkupienia, udziałem w misterium paschalnym, uświęcaniem czasu i pracy oraz prośbą do Najświętszej Maryi Panny. W ramach prowincji Kościoła Krakowskiego na miarę roku 1983 i w Kościele Lubelskim zwłaszcza od roku 1987, uwydatniono także papieski charakter modlitwy jako wspólnotę z Ojcem Świętym Janem Pawłem II i odpowiedź na jego osobiste życzenie. Duszpasterzy zachęcono jednocześnie, aby wyjaśniali wiernym jej teologiczną wymowę. Inny postulat dotyczy zachowania i przywrócenia zwyczaju wzywania wiernych do modlitwy poprzez bicie w dzwony⁴³. Tym samym w życiu Kościołów partykularnych, modlitwa ta zgodnie z zamysłem w Kościele powszechnym, może zachować zarówno swoją moc, piękno, wartość kontemplacji oraz błagania o pokój jak za czasów

⁴⁰ *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 492 (t. 1); *Czwarty synod diecezji tarnowskiej ...*, dz. cyt., s. 135; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 84.

⁴¹ A. Klein, *Anioł Pański*, w: *Cześć Maryi ...*, dz. cyt., s. 284-285; Sroka, dz. cyt., s. 74-75; Nowak, *Matka Pana ...*, dz. cyt., s. 121.

⁴² *Liturgia Godzin*, t. 1, Poznań 1982, s. 277; *Liturgia Godzin*, t. 2, Poznań 1984, s. 1209, 1549.

⁴³ *Synod diecezji wrocławskiej ...*, dz. cyt., s. 112; *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 209-210; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej ...*, dz. cyt., s. 63; *Statuty drugiego synodu gdańskiego ...*, dz. cyt., s. 82; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 340, 346 (t. 1); *Pierwszy synod prowincji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 47; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej ...*, dz. cyt., s. 135; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 131; *Drugi synod diecezji lubelskiej ...*, dz. cyt., s. 99; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 84; *Synod archidiecezji wrocławskiej ...*, dz. cyt., s. 308.

swojego powstania⁴⁴. Również do tradycji, że po wieczornym dzwonieniu dodaje się dziewięć uderzeń w odmienny dzwon nawiązano w dobie roku 1970 w Kościele Poznańskim⁴⁵. Szczegółowe odniesienia w Kościołach partykularnych dotyczą ponadto wspólnotowego śpiewu *Anioł Pański* po Mszy św. w niedziele i święta, obchody maryjne, soboty i dni błagalne w szczególnych intencjach. Negatywnie rozpatruje się śpiew ten podczas Eucharystii. Modlitwa ta występuje podczas rekolekcji, dni skupienia i zebrań kapłańskich. Systematyczną praktykę wśród kapłanów uwydatnia się jako dobry przykład dla wiernych, a naukę dzieci tego zwyczaju poleca się już podczas przygotowania do Pierwszej Komunii św. Dodatkowo charakterystyka modlitwy *Anioł Pański* dotyczy jego roli jako modlitwy wspólnoty rodzinnej⁴⁶.

2. 5. Modlitwa Godzinkami o Niepokalanym Poczęciu NMP

W Polsce bogactwa wielu innych modlitw w formie Godzinek, dopełniają Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP, ale zarazem wyróżniają się swoją szczególną popularnością w kościołach i nie tylko. To znamienne, że do głębi swojej formy i ukształtowania, nawiązują już w samym określeniu „Godzinki”, a tematyka w nich Niepokalanego Poczęcia Maryi łączy je z przekazem wiary Kościoła⁴⁷. W życiu Kościołów partykularnych uwydatnia się je jako skróconą formę Liturgii Godzin, czyli *maryjny brewiarz* ludzi świeckich. Ich wielowiekowa tradycja wymaga dalszej praktyki oraz włączenia młodzieży. Zwraca się uwagę na stosowanie nowego przekładu Godzinek. Wyjaśnianie ich teologicznej treści przez duszpasterzy na podstawie czytań z Pisma Świętego dotyczy bogatej symboliki biblijnej⁴⁸. Zarazem w Kościele Gdańskim na miarę roku 1973 podjęto troskę, aby wierni byli należycie przygotowani do ich śpiewu⁴⁹. Nadto we wszystkich kościołach i kaplicach według postulatów

⁴⁴ *Adhortacja apostolska „Marialis cultus”* ..., dz. cyt., s. 269-270 (nr 41).

⁴⁵ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego* ..., dz. cyt., s. 466, 468.

⁴⁶ *Tamże*, s. 209-210; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* ..., dz. cyt., s. 139; *Statuty drugiego synodu gdańskiego* ..., dz. cyt., s. 184; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej* ..., dz. cyt., s. 47; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej* ..., dz. cyt., s. 106; *Chrystus światłem* ..., dz. cyt., s. 131; *Drugi synod diecezji lubelskiej* ..., dz. cyt., s. 109, 139; *Drugi polski synod plenarny* ..., dz. cyt., s. 91, 156; *Synod archidiecezji wrocławskiej* ..., dz. cyt., s. 303.

⁴⁷ J.J. Kopeć, *Male oficja i godzinki staropolskie*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 43 (1990), s. 51-52; W. Łaszewski, *Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP*, w: *Cześć Maryi* ..., dz. cyt., s. 297-298; P. Tarliński, *uświęcenie dnia w pobożności ludowej na wzór „Liturgii Godzin”* praktykowane na Śląsku, w: *Pobożność ludowa w życiu liturgiczno-religijnym* ..., dz. cyt., s. 147-148.

⁴⁸ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego* ..., dz. cyt. s. 192, 210; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* ..., dz. cyt., s. 131; *Statuty drugiego synodu gdańskiego* ..., dz. cyt., s. 87; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej* ..., dz. cyt., s. 492 (t. 1); *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej* ..., dz. cyt., s. 46, 126; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej* ..., dz. cyt., s. 47; *Chrystus światłem* ..., dz. cyt., s. 118, 132-133; *Synod archidiecezji wrocławskiej* ..., dz. cyt., s. 278.

⁴⁹ *Statuty drugiego synodu gdańskiego* ..., dz. cyt., s. 158.

w szeregu Kościołów partykularnych, Godzinki mają być modlitwą w soboty, święta maryjne, niedziele i pozostałe dni świąteczne. Ich odpowiednią porę poleca się skonsultować z duszpasterzami. Dodatkowo nawiązuje się do zwyczaju śpiewu Godzinek przed pierwszą Mszą św. poranną (*prymarią*). W sanktuariach maryjnych ta praktyka może wypełnić również czas pomiędzy Mszami w uroczystość patronalną⁵⁰. Znaczenie częściej niż przy innych nabożeństwach, uwydatniono w Kościołach partykularnych, aby śpiew Godzinek miał miejsce zawsze poza Mszą św. przed jej rozpoczęciem lub po jej zakończeniu⁵¹. Zwłaszcza wraz z rokiem 1974 w Kościele Warszawskim, a w Częstochowskim z rokiem 1986 zaproponowano ponadto, aby poszczególne części tej godzinkowej modlitwy śpiewać w odpowiednich porach, np. przed poranną, południową i wieczorną Eucharystią⁵². Obok propozycji w Kościele Warszawskim, jeszcze inne rozwiązanie przedstawiono w Kościele Krakowskim w dobie roku 1979. Podczas Mszy św. o Najświętszej Maryi Pannie z okazji jej obchodów lub wotywy polega ono na śpiewie hymnu na rozpoczęcie zamiast pieśni na wejście, a następnie na zakończenie liturgii mszalnej⁵³. Włączenie Godzinek do celebracji biblijnych i innych nabożeństw polecono zwłaszcza w Kościele Gnieźnieńskim na miarę roku 1981⁵⁴. W związku ze śpiewem Godzinek w kościołach, zachęca się także do praktyki tej w rodzinach⁵⁵.

⁵⁰ *Synod diecezji wrocławskiej* ..., dz. cyt., s. 111; *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego* ..., dz. cyt., s. 399; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* ..., dz. cyt., s. 63, 131; *Wiara, modlitwa i życie* ..., dz. cyt., s. 175-176; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej* ..., dz. cyt., s. 342 (t. 1); *Czwarty synod diecezji tarnowskiej* ..., dz. cyt., s. 104, 133; *Chrystus światłem* ..., dz. cyt., s. 118, 132; *Drugi synod diecezji lubelskiej* ..., dz. cyt., s. 99; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej* ..., dz. cyt., s. 95; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie* ..., dz. cyt., s. 80; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego* ..., dz. cyt., s. 119; *Synod archidiecezji wrocławskiej* ..., dz. cyt., s. 308.

⁵¹ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego* ..., dz. cyt., s. 192, 210; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* ..., dz. cyt., s. 131, 139; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej* ..., dz. cyt., s. 490 (t. 1); *Chrystus światłem* ..., dz. cyt., s. 118; *Drugi synod diecezji lubelskiej* ..., dz. cyt., s. 99; *Drugi polski synod plenarny* ..., dz. cyt. s. 91; *Synod archidiecezji wrocławskiej* ..., dz. cyt., s. 308.

⁵² *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* ..., dz. cyt., s. 131; *Chrystus światłem* ..., dz. cyt., s. 118.

⁵³ *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* ..., dz. cyt., s. 131; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej* ..., dz. cyt., s. 345 (t. 1); por. *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego* ..., dz. cyt., s. 192.

⁵⁴ *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej* ..., dz. cyt., s. 50-51.

⁵⁵ *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej* ..., dz. cyt., s. 63; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej* ..., dz. cyt., s. 106, 215; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie* ..., dz. cyt., s. 168; *Synod archidiecezji wrocławskiej* ..., dz. cyt., s. 141, 303.

2. 6. Apel Jasnogórski

Do nowych i polskich nabożeństw maryjnych XX wieku należy Apel jasnogórski w formie antyfony: *Maryjo, Królowo Polski*⁵⁶. W życiu Kościołów partykularnych uwydatniono głównie jego znaczenie jako wspólnotowej modlitwy do Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej w intencji Ojczyzny i Kościoła w Polsce. Jednoczy ona Episkopat Polski, poszczególnych biskupów i księży oraz wszystkich uczestników. Jego praktyka w kościołach i rodzinach o godzinie 21 jest czasem wspólnoty z jasnogórskim sanktuarium oraz błogosławieństwa, jakiego Ojczyźnie udzielają biskupi w miejscu aktualnego przebywania. Oprócz samego oddania się Królowej Polski, podczas Apelu występuje rachunek sumienia, a jego popularyzację poleca się w środowisku dzieci, młodzieży i młodych małżeństw. W sanktuariach maryjnych powinien on zamykać doroczne uroczystości patronalne. Stały element tego nabożeństwa to przypominanie o nim poprzez bicie w dzwony⁵⁷. Apel na zakończenie rodzinnego pacierza wieczornego jako chwilę duchowego spotkania u boku Królowej Polski, uwydatniono w Kościele Warszawskim w realiach roku 1974 i Częstochowskim wraz z rokiem 1986⁵⁸.

2. 7. Jasnogórskie śluby narodu

– Powierzenie się Najświętszej Maryi Pannie

Praktyką maryjną bliską Apelowi jest Powierzenie się Najświętszej Maryi Pannie oraz Jasnogórskie śluby narodu w nawiązaniu do Ślubów króla Jana Kazimierza z roku 1656: *Wielka Boga – Człowieka Matko*. Zostały one odnowione przez wiernych w Polsce w roku 1956⁵⁹. Podstawową konsekwencją tegoż Oddania w życiu Kościołów partykularnych jest zgłębianie jego treści na kanwie także pełnego i oficjalnego tekstu: *Ojciec nasz, któryś jest w niebie, Ojciec Pana naszego*. Jako okazja do odnawiania Oddania w diecezjach i parafiach występują rocznice następujących wydarzeń: Oddanie się Najświętszej Maryi Pannie Matce Kościoła podczas trwania II Soboru Watykańskiego, Milenijny akt oddania Polski w macierzyńską niewolę Matki Kościoła w dniu 3 maja 1966 roku, akty oddania poszczególnych diecezji

⁵⁶ *Penitencjaria Apostolska udziela odpustu za odmawianie Apelu jasnogórskiego* (17 XII 1963), w: *Prawodawstwo Kościoła w Polsce ...*, dz. cyt., s. 28-29 (t. 1).

⁵⁷ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 209, 400; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 489 (t. 1); *Pierwszy synod prowincji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 46; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 132-133.

⁵⁸ *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 132; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej ...*, dz. cyt., s. 63.

⁵⁹ J. J. Kopeć, *Uwarunkowania historyczno-kulturowe czci Bogurodzicy w polskiej religijności*, w: *Religijność ludowa. Ciągłość i zmiana*, W. Piwowski (red.), Wrocław 1983, s. 60-61; S. Strzelecki, *O pogłębienie kultu obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej*, „Homo Dei” 55 (1986), s. 106-107; E. Ozorowski, *Teologia nawiedzenia diecezji przez kopię obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 111 (1988), s. 56-57.

i parafii czy nawiedzenie przez Kopię Obrazu Jasnogórskiego. Troską w Kościołach partykularnych jest apostolski charakter Oddania i jego realizacja w życiu wiernych. Dodatkowo oprócz odnowienia Oddania element celebracji rocznicy nawiedzenia stanowi procesja ze świecami oraz występy zespołów śpiewaczych⁶⁰. W ten sposób powyższa praktyka Oddania Maryi w Kościołach partykularnych, pozwala w pełnej harmonii ze zmysłem wiary Kościoła powszechnego, wyrażać więzi ducha z Maryją przez słuchanie słowa Bożego i udział w posłannictwie Chrystusa⁶¹. Ponadto wraz z rokiem 1974, polecono w Kościele Warszawskim, aby tablicę z Aktem oddania Polski tak umieścić w kościołach, by wierni mogli odczytywać go indywidualnie⁶². Także sama praktyka oddania się Najświętszej Maryi Pannie jako spontaniczna decyzja występuje w życiu Kościołów partykularnych przy licznych okazjach. Należą do nich chrzest dzieci, zawieranie małżeństwa, misje parafialne, praktyki poszczególnych osób i grup. Oddanie dzieci pierwszokomunijnych przewiduje się po przyjęciu Komunii św. albo po południu podczas specjalnego nabożeństwa maryjnego. Inna okoliczność to oddanie rodziny pod przewodnictwem duszpasterza w związku z przyjęciem parafialnego obrazu nawiedzenia rodzin. Powinno odbywać się ono w domu oraz w dniu wybranym przez wspólnotę rodzinną⁶³.

Odrębną formułę stanowi osobiste oddanie Matce Bożej młodzieży według dążeń w Kościele Częstochowskim na miarę roku 1986. Charakteryzuje się ono wpisaniem się do odpowiedniej *Księgi świętego niewolnictwa* na Jasnej Górze. W tymże Kościele partykularnym zachęcono zarazem do poszukiwania nowych form czci NMP Częstochowskiej w parafiach⁶⁴.

2. 8. Nabożeństwo do NMP Matki Miłosierdzia

Należy pamiętać, że sam tytuł Najświętszej Maryi Panny Matki Miłosierdzia łączy się w bezpośrednim związku od XVI wieku z obrazem w Ostrej Bramie w Wilnie oraz otrzymuje swój odpowiedni wydźwięk już na podstawie samej pisowni. Tyle, co Matka Chrystusa, który jest miłosierny, oznacza zapis: *Matka Miłosierdzia*. Nie oddaje tej prawdy zapis: *Matka miłosierdzia*⁶⁵. Tytuł ten w swojej teocentrycznej wymowie sięga także do

⁶⁰ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 211-212, 216; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 128, 133; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego ...*, dz. cyt., s. 13.

⁶¹ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater” ...*, dz. cyt., s. 278-280 (nr 20).

⁶² *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej ...*, dz. cyt., s. 110.

⁶³ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 30, 58, 132, 212, 260; *Statuty drugiego synodu gdańskiego ...*, dz. cyt., s. 189; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 491-492 (t. 1); *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej ...*, dz. cyt., s. 96; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej ...*, dz. cyt., s. 130, 259; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 75.

⁶⁴ *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 133.

⁶⁵ Kopeck, *Calendario mariano ...*, dz. cyt., s. 299.

głoszenia miłosierdzia Bożego przez Maryję oraz jego doświadczenia i poznania⁶⁶. W Kościele Częstochowskim na miarę roku 1986, podejmowanie zagadnienia tegoż nabożeństwa jako nowo wprowadzonego skupia się na apelu, aby było ono ukształtowane teocentrycznie i chrystocentrycznie w analogii do kultu Miłosierdzia Bożego⁶⁷.

2. 9. Nabożeństwo pierwszosobotnie, sobót Królowej Polski i nowenna do Najświętszej Maryi Panny Nieustającej Pomocy

Niektóre nabożeństwa w szczególny sposób wyrażają więź z Maryją i dziełem Jej Syna, a swoje upowszechnienie zawdzięczają oddziaływaniu objawień i wizerunków Maryi. Jednakże nie wszystkie w równym stopniu zachowują swoją popularność w Kościołach partykularnych⁶⁸. Pierwsze z nich w pierwszą sobotę miesiąca w praktyce Kościoła powszechnego nawiązuje do objawień z Fatimy w Portugalii w roku 1917 i oddania Niepokalanemu Sercu Najświętszej Maryi Panny⁶⁹. Drugie jest praktyką polską w związku z osobą kardynała Stefana Wyszyńskiego i pracą nad realizacją Wielkiej nowenny⁷⁰. Trzecie wreszcie łączy się ze czcią dla starożytnego obrazu Bogarodzicy z Dzieciątkiem i wspólnotą zakonu redemptorystów⁷¹.

Co do nabożeństwa pierwszosobotniego, występuje ono w życiu Kościołów partykularnych w ścisłym związku z kultem eucharystycznym. Poprzedza je udział we Mszy św. i przyjęcie Komunii św. W parafiach i sanktuariach po Mszy św. tradycyjnie poleca się wystawienie Najświętszego Sakramentu i odpowiednie modlitwy. Cel nabożeństwa stanowi błaganie o miłosierdzie dla świata za wstawiennictwem Najświętszej Maryi Panny. Podobnie eucharystyczny charakter posiada praktyka sobót Królowej Polski. W każdą sobotę wieczorem odbywa się ono po Mszy św. i skupia Pomocników Matki Kościoła. Jego idea to apostołat. Wreszcie nowenna do Najświętszej Maryi Panny Nieustającej Pomocy jest w parafiach i sanktuariach nabożeństwem cotygodniowym. Poleca się, aby odbywała się we środę. To modlitwa dziękczynna i błagalna na fundamencie wiary uczestników we wstawiennictwo Matki

⁶⁶ Jan Paweł II, *Encyklika „Dives in misericordia” o Bożym miłosierdziu* (30 XI 1980), nr 9, w: *Encykliki Ojca Świętego ...*, dz. cyt., s. 80-82.

⁶⁷ *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 127.

⁶⁸ P. Greger, *Kult maryjny w Polsce jako jedna z form pobożności ludowej*, „Anamnesis” 9, 1 (2003), s. 100-101.

⁶⁹ J. J. Kopeć, *Elementy maryjne w polskiej pobożności ludowej*, „Ateneum Kapłańskie” 111 (1988), s. 42; Nowak, *Maryja w liturgii ...*, dz. cyt. s. 200-201; Petryk, dz. cyt. s. 149-150.

⁷⁰ W. Urban, *Perspektywa historyczna pasterzowania ks. Stefana kardynała Wyszyńskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego i warszawskiego, prymasa Polski (1946-1981)*, „Ateneum Kapłańskie” 97 (1981), s. 206; Kopeć, *Calendario mariano ...*, dz. cyt., s. 300; Nowak, *Matka Pana ...*, dz. cyt. s. 123-124.

⁷¹ J. Buxakowski, *Teologiczne podstawy kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy*, „Ateneum Kapłańskie” 90 (1978), s. 272-273; H. Pagiewski, *W obronie pozaliturgicznych nabożeństw i modlitw*, „Homo Dei” 48 (1979), s. 30.

Chrystusa. Ukazuje się ponadto rolę nowenny dla wprowadzania w życie wiernych czynnika nadprzyrodzonego. Stałym elementem tej celebracji powinny być kazania. Zarówno poprzez nowennę, jak i nabożeństwo pierwszosobotnie (fatimskie) uwydatnia się również odnowę chrześcijańskich rodzin, najbliższego środowiska i narodu oraz duchową łączność z Papieżem⁷². Dodatkowo w Kościele Poznańskim na miarę roku 1970 i w Kościele Prowincji Krakowskiej, szczególnie wraz z rokiem 1983, zainteresowanie nabożeństwem pierwszosobotnim jako modlitwą pokutną i błagalną o nawrócenie grzeszników i na wynagrodzenie, łączy się z ukazywaniem tego nabożeństwa w jego związku z modlitwą o pokój i powołania do służby w Kościele⁷³. Bezpośrednio i szczególnie oddanie się Niepokalanemu Sercu Najświętszej Maryi Panny w pierwsze soboty, wskazano w Kościele Poznańskim w dobie roku 1970⁷⁴. Także w realiach roku 1975, opowiedziano się w Kościele Katowickim w sprawie terminu dla pierwszej soboty, aby był to zawsze dzień dopiero po pierwszym piątku miesiąca⁷⁵.

2. 10. Pozostałe nabożeństwa maryjne

Różnorodną grupę nabożeństw maryjnych w duszpasterstwie liturgicznym Kościoła powszechnego stanowią procesje maryjne, inscenizacje i śpiew pieśni⁷⁶. W życiu Kościoła partykularnego są to procesje ze świecami wokół kościołów i śpiewem pieśni maryjnych. Inscenizacje maryjne poleca się podczas uroczystości w sanktuariach oraz w innych kościołach pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny. Śpiew polskich pieśni maryjnych dotyczy zarówno dawnych, nowych i współczesnych oraz pieśni o dziejach sanktuarium. Ich naukę uwydatnia się podczas przygotowania do Pierwszej Komunii św. oraz katechezy pozostałych grup dzieci i młodzieży. W sanktuariach maryj-

⁷² *Synod diecezji wrocławskiej ...*, dz. cyt., s. 111; *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 208; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej ...*, dz. cyt., s. 63, 139; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 292-293, 489, 491 (t. 1); *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej ...*, dz. cyt., s. 46; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 46; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej ...*, dz. cyt., s. 103-104, 133; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 126-127, 131; *Drugi synod diecezji lubelskiej ...*, dz. cyt., s. 95; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kolobrzeskiej ...*, dz. cyt., s. 95; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie ...*, dz. cyt., s. 25, 80; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego ...*, dz. cyt., s. 119; *Synod archidiecezji wrocławskiej ...*, dz. cyt., s. 195.

⁷³ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 208; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 46.

⁷⁴ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 208.

⁷⁵ *Wiara, modlitwa i życie ...*, dz. cyt., s. 75.

⁷⁶ J. J. Kopeć, *Bogarodzica w kulturze polskiej XVI wieku*, Lublin 1997, s. 366; S. C. Napiórkowski, *Matka naszego Pana*, Tarnów 1992, s. 79; Greger, dz. cyt., s. 101-102; Brzeziński, dz. cyt., s. 77-78.

nych zachęca się do śpiewu pieśni podczas przerw pomiędzy Mszami w uroczystość patronalną⁷⁷.

W podsumowaniu, można wskazać, że nabożeństwa maryjne pozostają szczególną częścią życia Kościoła partykularnego dzięki odzwierciedleniu w tychże nabożeństwach tradycji miejscowej, zaangażowaniu wiernych świeckich oraz dzięki możliwości dostosowania tychże nabożeństw do aktualnych potrzeb.

1. Synody w życiu Kościołów partykularnych diecezji i parafii świadczą, że dany Kościół partykularny, zwłaszcza po II Soborze Watykańskim, dokonuje oceny swojej działalności oraz wyznacza sobie zadania na przyszłość. W latach 1967-1994 synody odbyły się kolejno w Kościołach partykularnych diecezji: Włocławek, Poznań, Gdańsk, Warszawa, Katowice, Kraków, Gniezno, Tarnów, Częstochowa, Lublin, Koszalin-Kołobrzeg, Lubaczów, Płock, Kielce, Wrocław. W tej panoramie Kościołów partykularnych, Kościół Włocławski i Poznański wyróżniają się podjęciem po dwa synody. Ponadto w Kościele Krakowskim odbył się także synod prowincjalny. Nie można także nie zauważyć, że do życia ogółu Kościołów partykularnych diecezji polskich, odniosły się przygotowania do synodu plenarnego. W ten sposób poprzez dzieło synodów na przestrzeni 30 z górą lat, nabożeństwa do Najświętszej Maryi Panny stawały się przedmiotem odpowiedniego zainteresowania. Pozwala to w dużej mierze określić miejsce tychże nabożeństw w życiu Kościele partykularnych również obecnie, zwłaszcza że przeobrażenia w pobożności maryjnej dokonują się bardzo powoli.
2. W Kościołach partykularnych uwydatnia się pogłębienie teologiczne praktyki nabożeństw maryjnych. Zmierza ono przede wszystkim do ukształtowania odpowiedniej świadomości duszpasterzy i wiernych. Uwrażliwia się na teocentryzm i chrystocentryzm pobożności maryjnej, jej biblijne ubogacenie, inspirację prawdami wiary, podejmowanie refleksji nad życiem oraz równowagę w tej pobożności pomiędzy takimi sferami, jak wiara i rozum, umysł i serce. Odnosi się to pogłębienie do modlitwy różańcowej i do nabożeństw do Maryi Matki Miłosierdzia. Pogłębieniu temu służy przygotowanie poprzez katechezę, szczególnie dzieci i młodzieży, nauczanie pieśni i śpiewów maryjnych itp. Ponadto wyjaśnianie symboliki biblijnej uwydatnia się w przygotowaniu do modlitwy wezwaniami Litanii Loretańskiej i Godzinkami o Niepokalanym Poczęciu Maryi. Dodatkowo w modlitwie „Anioł Pański” podkreśla się uświęcanie czasu i pracy.

⁷⁷ *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego ...*, dz. cyt., s. 399; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej ...*, dz. cyt., s. 63; *Statuty drugiego synodu gdańskiego ...*, dz. cyt., s. 87, 158, 185; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 492 (t. 1); *Pierwszy synod prowincji krakowskiej ...*, dz. cyt., s. 47; *Chrystus światłem ...*, dz. cyt., s. 129, 130-131; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego ...*, dz. cyt., s. 119.

- W modlitwie Apelem jasnogórskim akcentuje się także modlitwę z Maryją. Łączy się również z formacją sakramentalną takie praktyki jak Oddanie się Maryi czy soboty Królowej Polski.
3. W Kościołach partykularnych inspiruje się do odpowiedniego ukształtowania samych nabożeństw maryjnych oraz do odpowiedniego ich połączenia z kultem eucharystycznym i adoracją, zwłaszcza nabożeństw majowych i sobót Królowej Polski. To ukształtowanie zarówno nabożeństw tradycyjnych, jak i nowych, obejmuje czytania i śpiewy biblijne oraz rozważania i wezwania. Dodatkowo w nabożeństwach różańcowych uwypatnia się ducha kontemplacji i medytacji oraz procesje różańcowe. Wskazuje się na odpowiednie dni i czas na celebrację nabożeństw, zwłaszcza Godzinek. Rachunek sumienia uwypatnia się podczas Apelu jasnogórskiego w rodzinie. Homilię akcentuje się na nowennie do Maryi Nieustającej Pomocy. Nowych form poszukuje się ponadto dla czci Maryi Częstochowskiej w parafiach.
 4. Podkreśla się w życiu Kościołów partykularnych apostolski charakter nabożeństw maryjnych, szczególnie takich jak, Oddanie się Maryi, Jasnogórskie śluby narodu oraz soboty Królowej Polski. Oznacza on zobowiązanie do owocowania pobożności maryjnej w codziennym życiu. Owocowanie to mogą wyrażać różne praktyki pobożności od indywidualnej modlitwy do Maryi, noszenia medalików, szkaplerzy, czci dla obrazów w domach i sanktuariach, poprzez przystrajanie figur i kapliczek przydrożnych, udział w pielgrzymkach, aż po szczególne świadectwa wiary i czyny miłości itp.
 5. Wskazuje się w życiu Kościołów partykularnych na znaczenie aktualności intencji określonych nabożeństw maryjnych. Intencję prześlągnięcia, łączności na modlitwie z Papieżem, a zarazem prośby o pokój i powołania do służby w Kościele odnosi się do nabożeństwa pierwszych sobót. Intencję papieską uwypatnia się także w modlitwie „Anioł Pański” oraz podczas nowenny do Maryi Nieustającej Pomocy. Ponadto podczas tej nowenny za wstawiennictwem Maryi, akcentuje się dziękczynienie i błaganie.
 6. Upowszechnianie nabożeństw maryjnych w życiu Kościołów partykularnych dokonuje się także poprzez określone środowiska i grupy. W parafiach nabożeństwo różańcowe łączy się z zaangażowaniem zarówno tradycyjnych Kół różańcowych, jak i nowych ruchów apostolskich i grup oazowych. Nabożeństwo różańcowe i modlitwę „Anioł Pański” poleca się również podczas rekolekcji i dni skupienia. Oprócz modlitwy na różańcu i „Anioł Pański” w rodzinach wskazuje się także na znaczenie Apelu jasnogórskiego oraz na odnowę rodzin poprzez Oddanie się Maryi podczas Jej nawiedzenia w znaku specjalnego obrazu czy poprzez nowennę do Maryi Nieustającej Pomocy i nabożeństwo pierwszych sobót. W sanktuariach maryjnych, nabożeństwa sanktuaryjne dodatkowo łączy się ze słynącymi

łaskami obrazami lub figurami Najświętszej Maryi Panny oraz Godzinkami i inscenizacjami, a nabożeństwo różańcowe z bractwami różańcowymi przy sanktuariach.

7. Szczególne przedsięwzięcia w życiu Kościołów partykularnych dotyczą oddziaływania na pobożność i nabożeństwa maryjne poprzez Dni i Tygodnie maryjne oraz poprzez zaangażowanie diecezjalnej komisji maryjnej, a także dzięki zgłębianiu przez wiernych Aktu Oddania Polski.

Streszczenie

Synody w życiu Kościołów partykularnych diecezji i parafii świadczą, że dany Kościół partykularny, zwłaszcza po II Soborze Watykańskim, dokonuje oceny swojej działalności oraz wyznacza sobie zadania na przyszłość. W latach 1967-1994 synody odbyły się kolejno w Kościołach partykularnych diecezji: Włocławek, Poznań, Gdańsk, Warszawa, Katowice, Kraków, Gniezno, Tarnów, Częstochowa, Lublin, Koszalin-Kołobrzeg, Lubaczów, Płock, Kielce, Wrocław. Poprzez dzieło synodów nabożeństwa do Najświętszej Maryi Panny, Matki Chrystusa, otrzymują w Kościele partykularnym uznanie swojego znaczenia oraz bogactwa w perspektywie życia Kościoła powszechnego i w Polsce. Zauważa się w Kościołach partykularnych znaczenie nabożeństw zarówno tradycyjnych, jak i nowych, nabożeństw dla określonych grup i w sanktuariach oraz inspiracji poprzez nabożeństwa do pobożności indywidualnej. Uwydatnia się w Kościołach partykularnych teocentryzm i chrystocentryzm w pobożności maryjnej, ubogacenie biblijne, przekazywanie prawd wiary, refleksję nad życiem, inspirację do apostołstwa oraz równowagę pomiędzy takimi sferami, jak wiara i rozum, umysł i serce.

Odnośnie do rodzajów nabożeństw maryjnych w życiu Kościoła partykularnego, podkreśla się ich ubogacenie poprzez homilie, rozważania, śpiewy, przygotowanie poprzez katechezę oraz odpowiednie połączenie z kultem i adoracją eucharystyczną. Dotyczy to zwłaszcza nabożeństwa majowego oraz nabożeństw do Maryi Matki Miłosierdzia, do Niepokalanego Serca Maryi w pierwszą sobotę miesiąca, do Maryi w soboty Królowej Polski i do Maryi Nieustającej Pomocy podczas nowenny. Dodatkowo w nabożeństwie różańcowym, zwłaszcza w październiku, akcentuje się ducha kontemplacji i formę procesji różańcowej oraz obecność tegoż nabożeństwa podczas rekolekcji i dni skupienia. Przy śpiewie Litanii loretańskiej do Najświętszej Maryi Panny i Godzinek o Jej Niepokalanym Poczęciu, uwrażliwia się na wyjaśnianie symboliki biblijnej i korzystanie z nowego przekładu. Wskazuje się na odpowiedni czas i dni na celebrowanie nabożeństw. W modlitwie „Anioł Pański” uwydatnia się uświęcanie czasu i pracy. W nabożeństwach „Apel jasnogórski” akcentuje się znaczenie intencji modlitwy za Ojczyznę i Kościół w Polsce oraz owoce tejże modlitwy poprzez apostołstwo w życiu. W nabożeństwie „Jasnogórskie śluby narodu” podkreśla się oddanie się Maryi także przy okazji przyjmowania sakramentów

oraz przy okazji nawiedzenia rodzin parafii przez Maryję w znaku specjalnego obrazu. W pozostałych nabożeństwach maryjnych, wskazuje się na odpowiednie włączenie procesji, śpiewów i inscenizacji.

Słowa kluczowe: Matka Chrystusa; Najświętsza Maryja Panna; Pobożność ludowa; Pobożność maryjna; Sanktuarium maryjne; Teocentryzm pobożności maryjnej; Chrystocentryzm; Tydzień maryjny; Nabożeństwo majowe; Nabożeństwo różańcowe; Litania loretańska; Modlitwa „Anioł Pański”; Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny; Apel jasnogórski; Jasnogórskie śluby narodu; Oddanie się Najświętszej Maryi Pannie; Najświętsza Maryja Panna Matka Miłosierdzia; Nabożeństwo pierwszych sobót miesiąca; Sobota Królowej Polski; Nowenna do Najświętszej Maryi Panny Nieustającej Pomocy.

Summary

The devotion to Mary in the local Church

On the local Synods the Church reflect on its activities and sets goals for the future. Polish Local Synods in Poland (1967-1994) always take the cult of Mary. The Synods confirmed devotions to The Blessed Virgin Mary.

It is noted that in the particular Churches the importance of worship both traditional and new, for specific groups, in the sanctuaries and in the individual piety. In the Synod's documents the devotion to Mary is presented as theocentric and Christocentric devotion, based on the Bible and the teaching of the Church, associated with life's problems and directed to the apostolate. The documents draw attention to the balance between faith and reason, mind and heart.

During the devotion should be homilies, reflections, songs and proper relationship with the adoration of the Eucharist. It's very important in the service in May, devotion to Mary Mother of Mercy, Immaculate Heart of Mary, Our Lady Queen of Polish and Novena to Our Lady of Perpetual Help. An important role plays Rosary learning the spirit of contemplation. It should explain the symbolism of the Bible in devotion to Mary.

Specific for Poland there are Appeal of Jasna Gora and peregrination of the image of Our Lady of Czestochowa. The peregrination takes place in dioceses, parishes and homes of the faithful.

Keywords: Mother of God; The Blessed Virgin Mary; Popular piety; Devotion to Mary; Marian shrine; Marian devotion theocentrism; Marian devotion Christocentrism.